

נוגסים בהסכם השלום: מצרים בנתה תשתית למלחמה נגד צה"ל בסיני

written by אלי קלוטשטיין | 10.06.2024

אחת ההשלכות של תהליך ההתנתקות מרצועת עזה בשנת 2005 קשורה בכלל לצבא המצרי: לראשונה מאז הסכם השלום עם קהיר ב-1979, ישראל שינתה באופן רשמי בהצבעות בכנסת ובממשלה את הנספח להסכם, ואישרה למצרים להכניס מאות שוטרים לחצי האי סיני, בחלק הקרוב לישראל.

הנספח להסכם גובש בהתאם לעיקרון שלפיו חצי האי סיני יפורז, כערובה שתאפשר לשתיה המדינות לחיות בשלום זו לצד זו, ללא חשש שקהיר תשתמש בשטחים שהועברו לידיה במסגרת ההסכם כדי להיערך למלחמה נגד ישראל. העיקרון הזה נשמר במשך עשרות שנים, עד שב-2005 ישראל החליטה לצאת גם מאזור הגבול עם מצרים ברצועת עזה, המוכר כציר פילדלפי. מכיוון שישראל הייתה מודעת כבר באותה תקופה להיקף ההברחות שעוברות באזור זה בין עזה לסיני, היא הגיעה להסכם נפרד עם המצרים שבו הותר לה לפרוס כ-750 שוטרים מצרים בסיני, באזור רפיח המצרית, במטרה להילחם בהברחות של בני אדם, אמצעי לחימה וסמים בין שני חלקי העיר הדרומית בעזה.

קהיר לא רצתה או לא יכלה באמת להילחם בהברחות, וההתחמשות שהחל בה אז חמאס התפוצצה לישראל בפנים לפני שמונה חודשים. אבל בלי קשר, ישראל ויתרה באותה עת על עיקרון הפירוז, ולמעשה יצרה את התקדים שבמסגרתו מצרים החלה להכניס לכיוון הגבול הישראלי כוחות צבא חמושים במספרים גדולים. כבר באותם ימים הזהיר יושב ראש ועדת חוץ וביטחון, חבר הכנסת והשר לשעבר יובל שטייניץ, כי "זהו יום שחור. מזמינים את החתול לשמור על השמנת. מדובר בליקוי מאורות שפקד את הממשלה, המוותרת על פירוז סיני תמורת נזיד עדשים של מחמאות ומחוות".

שטייניץ כנראה ידע על מה הוא מדבר. הוויתור על הפירוז בחצי האי לא היה רק אירוע רגעי, אפיזודה חולפת, אלא התחלה של מגמה זחלנית ונושכת, שגרמה לכך שהפירוז היה ונשכח. העילה העיקרית שבעקבותיה הכניסו המצרים את כוחות הצבא שלהם לחצי האי הייתה המלחמה בארגוני הטרור שהתבססו בסיני, דוגמת דאעש. אלא שנראה כי מדובר בכוחות החורגים בהיקפם בכל קנה מידה ממאבק, עיקש ככל שיהיה, בקבוצות טרור חמושות, שכן קהיר כבר הכניסה לסיני תשתיות צבאיות, ציוד כבד ועוד. אם כבר, נראה שמדובר בהתחמשות מצרית בסיני שנראית כאילו נועדה למלחמה בצבא אחר, לא פחות. כל זה קרה, כאמור, בניגוד גמור להסכם השלום ² ולמרבית האבסורד, באישורה המלא של ישראל.

עד כמה גדל הכוח המצרי שפועל בסיני? מ-750 שוטרים מצרים ב-2005 עלה ותפח המספר

ברבות השנים עד שבתחילת 2018 פעלו בכל חצי האי 88 גדודים מצריים, ובסך הכול כ-42 אלף חיילים. בהסכם השלום חולק סיני לשלושה חלקים, ולמצרים הותר להחזיק בשטח A, הקרוב לתעלת סואץ, 230 טנקים, 22 אלף חיילים ו-480 נגמ"שים. בחלקים אחרים של סיני, הקרובים יותר לישראל, הותר לה לשלוח רק מדי פעם משטרה וכוחות משמר גבול. מספר החיילים, כאמור, קפץ כמעט פי שניים, הם מצוידים במאתיים טנקים נוספים ובאמצעי לחימה כבדים אחרים, ופועלים בכל חלקי חצי האי. מצרים הגישה מאות בקשות (!) רשמיות לישראל להכניס כוחות במספר העולה על המגבלות בהסכם, וכן אמצעי לחימה ² ולדברי בכירים ישראלים ששוחחו עם המגזין פוריין פוליס, כל אחת מהבקשות הללו, ללא יוצא דופן, אושרה בסופו של יום.

בחודש שעבר חלה התפתחות נוספת: מצרים הכריזה על השקת איחוד השבטים המקומיים בסיני, מיזם שמטרתו הרשמית היא להילחם באיומים ביטחוניים באזור ולתמוך בנשיא המצרי, עבד-אלפתאח א-סיסי. בראש המיליציה הועמד אסיר לשעבר, בעל קשרים לבנו של א-סיסי, מוחמד, והיא אמורה גם להקים עיר חדשה על שמו של הנשיא בקרבת הגבול עם רצועת עזה. ואכן, עיקר החשש מהמיליציה הזאת נוגע לענייני רפיח והרצועה, שאינו לב הכתבה הזאת, אך ביום פקודה גם הבודאים שפועלים תחת המיליציה הזאת יכולים להפנות את קנה הרובים שלהם לעבר ישראל.

חשוב להדגיש שאף שישראל אינה רואה כי בעתיד הקרוב צפויה לה סכנה בגבולה הדרומי, מצרים דווקא מסתכלת על העניינים אחרת: שיתוף הפעולה הביטחוני בין הצדדים, הסכם השלום, היריבות המשותפת עם חמאס, המלחמה בטרור בחצי האי ² כל אלה לא שינו את העובדה שאיום הייחוס של מצרים, כלומר התרחיש הביטחוני המסוכן שמולו היא נערכת באופן המשמעותי ביותר, הוא עודנו מלחמה מול צה"ל. הצבא המצרי, ההולך ומתעצם בחצי האי, ממשיך להתאמן ולקיים תרגילים צבאיים שמטרתם היא מלחמה בצבא הישראלי כאיום הגדול על ביטחונה של קהיר.

שעה עד סיני

לא רק מדובר רק במילים או בתרגילים, כך הולך ומתברר. מצרים משקיעה כמות כספים אדירה בבניית תשתיות אסטרטגיות בתוך חצי האי ובדרך אליו, במטרה מוצהרת להגדיל את היכולת של הצבא המקומי להעביר כמויות גדולות של כוחות כבדים לסיני תוך זמן קצר. לפי ההערכות, ייתכן שאפילו תוך שעות בודדות מרגע הינתן הפקודה יוכלו כוחות צבא מצריים משמעותיים להגיע ללב חצי האי.

כך למשל, ב-2017 דווח בעיתונות המצרית על תוכניות שונות לפיתוח סיני בהיקף של מיליארדי דולרים. בין היתר דווח על עבודות להקמת שבע מנהרות חדשות מתחת לתעלת סואץ, שחלקן מיועדות לרכבות ואחרות לכלי רכב כבדים. בטקס חנוכת המיזם לחפירת חמש מנהרות כאלה בתחילת השנה הנוכחית שר התחבורה המצרי, המהנדס כאמל אלוזיר, הגדיל והדגיש כי אחת

המטרות של התוכנית ברורה: "ייקח לנו שעה, וכל הצבא המצרי בסיני", הוא אמר.

פרשנים מעירים כי קשה למצוא צידוק להשקעת כלכלית כל כך ניכרת בדרכים לחצי האי, כגון חפירת שבע מנהרות מתחת לתעלה, אם אין עדיין ממילא תשתית אזורית בסיני שיכולה לנצל אותן לצורך תועלת כלכלית. הכספים הרבים הללו הגיוניים, הם ציינו, רק אם מדובר בצורך צבאי [?] כמו למשל העברה של חיל השריון המצרי הכבד. ראייה נוספת לכך למשל, ציין החוקר הצבאי ד"ר יגיל הנקין, היא העובדה שבשנים האחרונות הצבא המצרי הכפיל את כמות בסיסי התובלה שלו, מה שיאפשר לו לנייד כוחות גדולים במהירות וביעילות רבה יותר.

קהיר גם מקימה תשתיות אסטרטגיות אחרות שיאפשרו לה לפעול בסיני ביום פקודה: בחצי האי נבנו מאגרי דלק עצומים, שמחזיקים מאות מיליוני ליטרים ומיועדים לארמיות שלמות, וחלקם מסוויים. הנקין ציין כי מצרים פעלה בדיוק באופן דומה לפני מלחמת יום הכיפורים ובנתה מאגרים כאלה באזורים שבהם הארמיות שלה פעלו.

בנוסף, בסיסי הצבא המצרי בחצי האי גדלו, נבנו בהם בונקרים גדולים לתחמושת רבה [?] שינוי שלא נראה מוצדק רק לאור המלחמה בדאעש. חמור יותר, נראה כי מצרים הקימה לפחות שלושה שדות תעופה בסיני, למרות האיסור בהסכם השלום על הפעלת כלי תעופה שאינם אזרחיים בחצי האי. בצילומי לוויין נראה כי אחד משדות התעופה כולל גם בונקר תחמושת, מכלי דלק תת-קרקעיים והאנגרים למטוסים שמתאימים ל-F-16 מצריים. כמו כן, המצרים מיקמו [?] שוב, בניגוד להסכם [?] מפקדות ישירות ארמיות שלמות בסיני. דיווחים בתקשורת טענו כי הכוחות המצריים אפילו השתלטו על עשרות בתי ספר מקומיים בלהיטותם להקים בסיסים בסיני. מעט מחוץ לחצי האי, במה שאינו הפרה של הסכם אך יכול להיות סימן מעיד נוסף, הרחיבה מצרים מאוד את בסיס הצי שלה בפורט סעיד.

האם יכול להיות שהתשתיות הללו נועדו רק להגנה, ואין להם שימוש התקפי נגד ישראל? הנקין מעיר שהמצרים אינם משקיעים בתשתיות הגנתיות בסיני. מתחמים גדולים שנועדו להגנה באזור פתחת רפידיים, למשל, אשר נבנו בשנות השמונים אחרי נסיגת ישראל, אינם מתוחזקים. חלקם כבר התפוררו או נעלמו מתחת לחולות.

סכנה אסטרטגית

חלפו כבר יותר מחמישים שנה מאז שישראל ומצרים נלחמו ישירות במלחמת יום הכיפורים. מרבית הגנרלים שפיקדו אז על הקרבות כבר אינם בין החיים, ואפילו רוב החיילים עצמם כבר לא צעירים במיוחד. אז למה ישראל צריכה לדאוג מהתחמשות מצרית בסיני? זה שטח שהועבר לרשותה, היא כבר הוכיחה עשרות שנים שאינה פותחת במלחמה עם ישראל, ושיתוף הפעולה איתה נחשב טוב יחסית, בוודאי ברמה הביטחונית.

אפשר לציין לפחות שני תרחישים מסוכנים מבחינת ישראל במענה לשאלה הזאת: הראשון הוא שהמנהיגות הנוכחית תשנה את פניה, בין אם בגלל מתחים בסוגיה הפלסטינית, למשל, או

מסיבות פנימיות [?] כמו הצורך להעמיד שער לעזאזל לאוכלוסייה של יותר מ-100 מיליון איש שרעבה ללחם וסובלת ממצב כלכלי חמור. גם אירועים נקודתיים כמו חילופי הירי במעבר רפיח שאירעו לפני כשבועיים, ובהם נהרגו שני אנשי ביטחון מצרים, תמיד יכולים להידרדר ולהביא למתיחות הולכת וגוברת. תרחיש חמור אחר הוא עלייה מחודשת של ממשלה במצרים בראשות האחים המוסלמים, שבניגוד לפעם הקודמת תחזיק בידיה תשתית מוכנה למתקפת פתע על ישראל.

דיוויד שנקר, מראשי מחלקת המדינה תחת הנשיא לשעבר דונלד טראמפ, העיר כי כבר נוכחנו לראות במהלך ההיסטוריה שינויים פוליטיים מהירים כאלה. רק לפני עשור, הוא אמר, אכן שלט במצרים מוחמד מורסי, נשיא אסלאמיסטי שלא אהד את ישראל, בלשון המעטה.

לפי שעה בישראל מעריכים את שיתוף הפעולה הביטחוני עם מצרים, ולא מוכרות התרעות או הערכות בדבר אפשרות של מלחמה קרבה. להפך, רבים סבורים שגם למצרים יש בהחלט אינטרס בהמשך שימור הסכם השלום עם ישראל ושיתוף הפעולה איתה בתחומים רבים. לכן, בהינתן עוגת משאבים מוגבלת של תקציב הביטחון וההכנות העתידיות של צה"ל למלחמה במספר הולך וגדל של חזיתות, הזירה הדרומית זוכה לתעדוף נמוך יותר. היא לא מקבלת את המשאבים שניתנים למאבק בפלסטינים, ובוודאי לא באיראן או לבנון. החומה שנבנתה בגבול מצרים גם נותנת, לפחות לכאורה, אשליה של חוזק ועוצמה, מעין יכולת ראשונית לעמוד בפני מתקפות. היא הרי מנעה את כניסתם של פליטים לארץ ומסייעת לסכל הברחות רבות.

מנגד, יש לא מעטים שבכל זאת מתריעים בשער מפני ההתעצמות המצרית, וראוי לציין בהקשר זה את סא"ל במיל"אלי חזן, בכיר לשעבר בחטיבת המחקר של אגף המודיעין, שעוסק בכך רבות. אני הקטן רק אציין שלמרות ההערכות על היעדר כוונות מצד מצרים, דווקא המציאות הנוכחית, אחרי ההפתעה הגדולה והכישלונות של 7 באוקטובר, מלמדת אותנו פעם נוספת שאסור לישראל להיות שאננה. בניגוד אולי לפלסטינים, התממשות איום מצרי אפשרי היא סכנה אסטרטגית הרת אסון: אנחנו מדברים על טנקים מצריים שדוהרים במהירות שיא, תוך שעות אחדות, לכיוון באר-שבע, ומשם למרכז. זה לא תסריט שנרצה להתמודד איתו.

אומנם יש לצה"ל מגבלות תקציביות, אבל בהליך בניין הכוח הוא צריך לקחת בחשבון גם את ההתעצמות המצרית ולכוון את התהליכים הפנימיים שלו בשביל שבמקביל לזירות אחרות יוכל להתמודד גם עם צבאה של קהיר. הכוונה, למשל, בין היתר, להיפוך מגמת צמצום צבא היבשה בשנים האחרונות, שעיקר נטל הלחימה מול הארמיות המצריות ייפול עליו.

עלינו לתת את הדעת על התשומות האפשריות שניתן להקדיש לאיום המצרי ולהתמודדות עימו. אין משמעות הדבר שאנו רואים בקהיר כאיום הייחוס שלנו, אולם במקביל אל לנו לטמון את הראש בחול. לא לעולם חוסן, ועלינו להתכונן לכל אפשרות שלא תהיה, בוודאי אחרי 7 באוקטובר.

התפרסם במקור ראשון, בתאריך 10.6.2024.